

Петровська Тетяна, студентка IV курсу фізико-математичного факультету

Бутузова Л.П кандидат психологічних наук, доцент

ЦІННІСНІ ПАТТЕРНИ ЕМПАТІЙНОСТІ СУЧАСНИХ ЮНАКІВ

Актуальність дослідження. Особистість юнака є не тільки наслідком, а й причиною соціальних дій, що відбуваються в суспільстві. Сприйняття економічних, політичних, соціальних стосунків залежить від юнацького характеру, типу темпераменту, рівню проявів емпатії та інших чинників. Саме в цьому процесі сприйняття юнак інтегрує соціальні стосунки навколишнього середовища, виробляє своє особисте ставлення до оточення.

На етапі ранньої юності відбувається інтенсивний розвиток ціннісно-сислової сфери особистості. Саме в цей відповідальний період формується усвідомлення сенсу життя та його цілей, формуються власні переконання і вміння самостійно будувати свій життєвий шлях. В умовах сьогодення ситуація особистісного розвитку юнаків ускладнена труднощами соціальної перебудови нашого суспільства. У зв'язку з цим необхідне вивчення факторів становлення ціннісно-сислової сфери юнаків. Зокрема визначення ролі емпатії у контексті розвитку ціннісно-сислової сфери особистості є важливим завданням сучасної психолого-педагогічної науки [2].

Вивченням психологічних особливостей і проблем юнацького віку займалися чимало вітчизняних та зарубіжних вчених, психологів та педагогів, теоретиків та практиків: І.С.Кон, Д.І.Фельдштейн, А.В.Мудрик, Л.І.Божович, Р.Бернс, І.Ю.Кулагіна, Ф.Раїс, К.Левін, Ш.Юлер, Е.Шпрангер та інші.

Незважаючи на важливість даної проблеми ціннісного самовизначення юнацтва, інтерес до неї з боку психологів виник відносно недавно. В радянській психології інтерес до проблеми самовизначення проявлявся слабо та епізодично. Досліджувалося переважно професійне самовизначення, а існування інших аспектів лише перераховувалося. Активізація досліджень цієї проблеми спостерігається в останнє десятиріччя. Адже з одного боку немає єдиного підходу до трактування поняття ціннісно-сислової сфери життя. А з іншого, кардинальні зміни в політичній, духовній, економічній сферах нашого суспільства тягнуть за собою радикальні зміни в ціннісних орієнтаціях і вчинках людей, особливо яскраво це виражено у юнацькому віці. Не враховуючи пошквалювання у вивченні самовизначення, залишається малодослідженою така проблема, як роль емпатії у становленні ціннісного самовизначення.

Мета роботи. У зв'язку з вищезазначеним упродовж дослідницької роботи вирішувався ряд завдань: вивчалися особливості розвитку

емпатійності та ціннісно-сміслової сфери юнаків, з'ясовувався характер їх статевоспецифічного прояву.

Дослідження проводилось у декілька етапів. На першому етапі аналізувались результати наукових досліджень з питань особливостей розвитку ціннісно-сміслової сфери та емпатії в ранньому юнацькому віці. На другому – проводилося емпіричне дослідження особливостей прояву ціннісно-сміслової сфери та емпатії юнаків, а також з'ясовувалася їх статева специфіка прояву.

Аналіз наукових джерел показав, що проблема емпатії досліджується в різних контекстах та має своїм підґрунтям різну методологію. Найближчим в контексті нашого дослідження є підхід І.Юсупова, який визначає емпатію як схильність до емоційної чуйності на переживання інших людей в процесі мотивації надання допомоги іншій людині. Ціннісно-сміслові орієнтації (за М. Рокичем) є результатом вибіркового засвоєння індивідом суспільних цінностей як стимулів власної поведінки [1, 3].

Діагностичний комплекс передбачав використання ряду взаємодоповнюючих методик: тест на визначення рівня емпатії та її форму юнаків Бойко та І. М. Юсупова [5]; методика Н. Епштейна [5] – для визначення емпатійних тенденцій вибірки; методика діагностики соціально-психологічних установок особистості в мотиваційно-смісловій сфері М.Рокича[1].

Емпіричною базою дослідження стала Житомирська гуманітарна гімназія № 1. Вибірку склали учні дев'ятого класу віком від 14 до 16 років. Загалом дослідженням було охоплено 18 чоловік: 11 хлопців та 7 дівчат. Надійність і вірогідність результатів дослідження забезпечувалася використанням взаємодоповнюючих методів, адекватних його меті та завданням.

Аналіз отриманих первинних даних, що відображають рівень прояву юнацької емпатійності (за методикою М. Бойко), дозволив виявити тенденцію до переважання у респондентів помірної емпатійності (див рис.1)

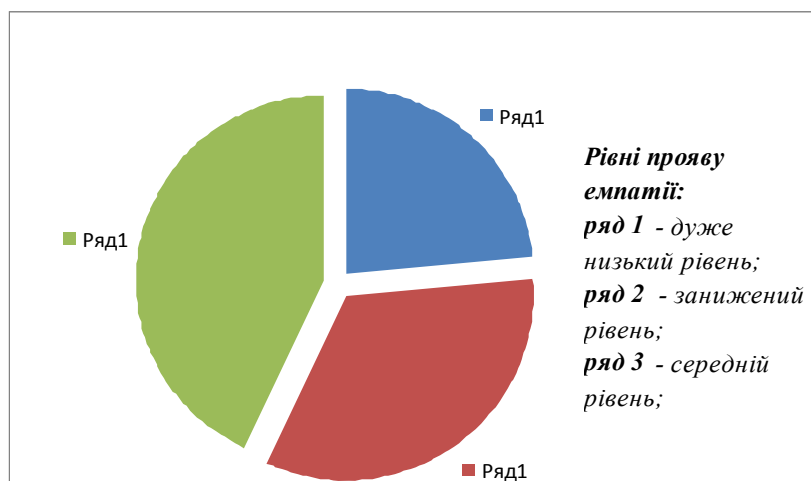

Рис. 1. Прояв рівня емпатії у юнаків

При цьому юнаки та юнки різняться своїм емпативним до реагуванням до різних об'єктів (див. рис. 2). Загалом виявлено досить значну частку малоемпатійних хлопців-юнаків (89,9 %) та дещо меншу – емпатійних (10,1 %). Переважна більшість юнаків 9 класу (74,0 %) мають середній рівень розвитку емпатії. Серед них є особи з заниженим рівнем емпатії.

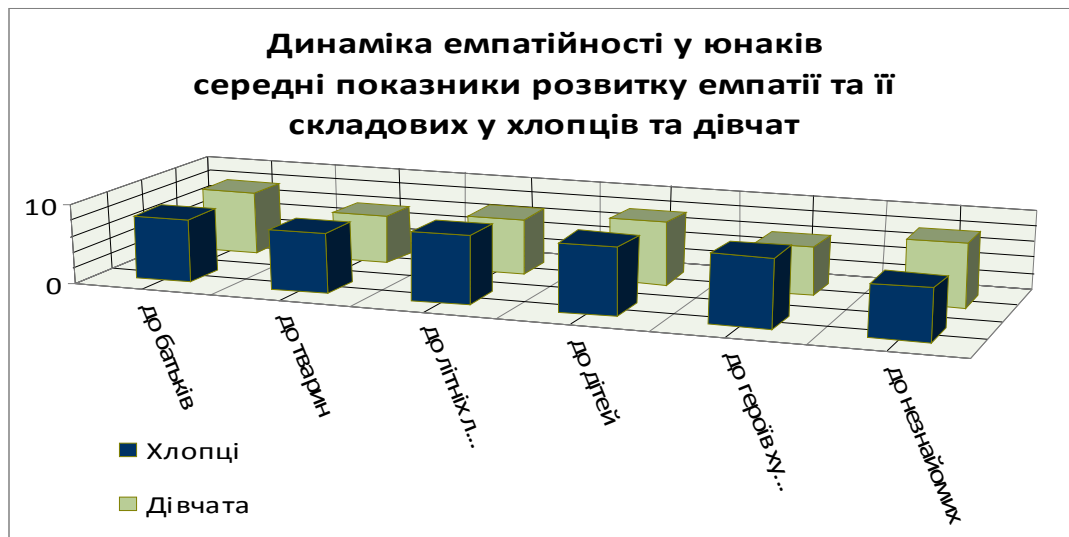

Рис. 2. Статевоспецифічний прояв емпатії залежно від об'єкта емпативності

Кількісний аналіз результатів дослідження рівня розвитку емпатії юнаків виявив відсутність значущих статево-специфічних відмінностей у розвитку цього феномена. Більшість дівчат (69,0 %) також проявили середній рівень розвитку емпатії. Не виявлено дівчат з дуже високою емпатією. Загалом, майже четверта частина юнок (22,2 %) є малоемпатійними. Переважна більшість з них є емпатійними (77,8 %).

На наступному етапі дослідження було проаналізовано рівень емоційного відгуку юнаків. Аналіз середніх значень дозволив виявити, що хлопці в період ранньої юності мають порівняно нижчий рівень емоційного відгуку (13,82), ніж дівчата (23,29).

Дослідження життєво-смислових орієнтацій юнаків виявило, що учні однаковою мірою спрямовані на процес.

Рис. 4 Термінальні цінності юнаків

Також, незалежно від статевої приналежності, юнаки вірять в особисту здатність здійснювати контроль за своїм життям і менше вірять у долю. Вони бажають самостійно керувати своїм життям і прагнуть бути суб'єктами власної життєдіяльності(див. рис. 4, 5).

Як видно, цінуються в основному якості індивідуального характеру: як термінальні, так й інструментальні – здоров'я, сім'я, акуратність. Можливо це можна пояснити тим, що в наш час дуже важливу роль відіграють нормальні умови життя, які забезпечують здоров'я, нормальне функціонування сім'ї.

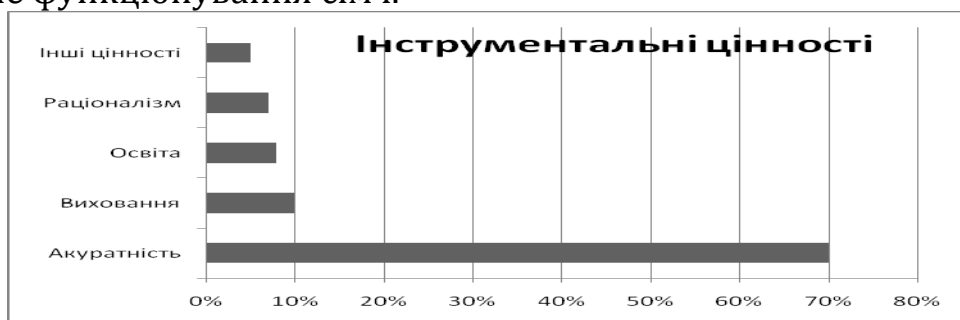

Рис. 5 Інструментальні цінності юнаків

Висновки. Отже, у ранньому юнацькому віці ціннісно-потребова сфера відіграє значну роль у якісних трансформаціях самосвідомості особистості в процесі особистісного самовизначення та пошуку сенсу життя. Одним із вагомих чинників розвитку феноменальності та структури ціннісно-потребової сфери особистості є її емпатійність.

В нашій роботі вивчалися особливості розвитку емпатійності та ціннісно-сислової сфери юнаків, з'ясовувався характер їх статево специфічного прояву. Дійшли висновку, що упродовж раннього юнацького віку ціннісно-сислова сфера розвивається більш інтенсивно та набуває зрілості. Існують статеві особливості розвитку емпатії та її ролі у становленні ціннісно-потребової сфери особистості юнака. Підвищення рівня розвитку емпатії зумовлює збільшення значущості альтруїзму і когнітивних життєвих смислів, розвиток гуманістичних потреб, цінностей та зменшення значення егоїзму у житті особистості.

Перспектива подальших досліджень із даної проблематики вбачається у аналізі взаємозв'язків ціннісно-сислової сфери та емпатійності юнаків.

Список використаних джерел

1. Котляков В.Ю. Методика исследования системы жизненных смыслов / В.Ю. Котляков / режим доступу: <http://hpsy.ru/public/x2630.htm>.
2. М'ясоїд П.А. Загальна психологія / П.А. М'ясоїд. – К.: Вища школа, 2001. – 487 с.
3. Пашукова Т. М. Методические рекомендации по диагностике эмоциональной отзывчивости у подростков и старшеклассников для

учителей и студентов пединститутов / Т.М. Пашукова. – Кировоград: ГКПИ, 1990. – 20с.

4. Психология. Пермь. Официальный сайт журнала. Тест смысложизненных ориентаций (СЖО). // Электронный ресурс, Режим доступа: <http://www.psuperm.narod.ru/T50.htm>

5. Райгородский Д. Я. Практическая психодиагностика: методики и тесты: учеб. пособ. /Д. Я.Райгородский. – Самара: Изд-кий Дом "БАХРАХ-М", 2002. – 672 с.